

DR. FARKAS KATALIN—DR. KLEIN SÁNDOR
Szeged—Pécs

1984 DEC 27

Miről beszélhetnének az „ellenőrzőkönyvek”?

A szülői ház és az iskola rendszeres kapcsolattartásának eszköze a „tájékoztató füzet”, amelyet a hivatalos elnevezés ellenére mindannyian ellenőrzőkönyvként ismerünk.

Ha ezek a kis, látszólag semmitmondó füzetecskék beszélni tudnának, minden bizonnyal sok örömről, de még sokkal több méregről, fájdalomról, könnyről tanúskodnának. Egy-egy kurta sor mögött felrémlik a megkeseredett tanár, a tehetetlen szülő arca, a különlegesen jól végzett munkáért adott-kapott dicséret melegsége.

Az alábbiakban mintegy 1000 általános iskolai ellenőrzőkönyv „Az iskola és a szülő értesítései, kérései” című rovatából tallózunk. A bejegyzéseket nézegetve kirajzolódnak előttünk a mai magyarországi tanárok legnagyobb, saját eszközeikkel megoldhatatlannak tűnő problémái: a gyerekek nem engedelmeskednek az utasításaiknak; durvák, tiszteletlenek; zavarják az órát; nem dolgoznak órán; hiányos felszereléssel jönnek iskolába; játékot hoznak az iskolába; nem megfelelő a fiúk-lányok kapcsolata; nem „úttörőhöz méltó magatartást” tanúsítanak.

A terjedelmi korlátok sajnos nem teszik lehetővé, hogy ehelyütt idézetekkel tartkítva sorra vegyük ezeket a kérdéseket. Néhány jellemző bejegyzéscsoportot kiemelünk, és az alábbiakban bemutatunk.

1. „Megtagadta a tanári parancsot”

A jó tanár-diák kapcsolat lényege a kölcsönös tisztelet, sok esetben a szeretet. Ami az iskolában történik, azért a tanár a felelős, és a tanulók érdekeit kell hogy szolgálja. Ilyen légkörben ritkán kerül sor „parancsra”, „utasításra”, s így még ritkábban ezek „megadására”.

Valójában azonban sok tanár számára „minden óra harc az irányításért”, s az ellenőrzőkönyvbeli beírások jelentős része e harc egy-egy ütközetéről ad „hadtudósítást”:

Kedves Szülők! Nikolett órán figyelmetlen és fegyelmezetlen volt, ellenőrzőjének beadását megtagadta, ezért figyelmeztetésben részesül.

Kedves Szülők! Fiuk vállalt feladatát nem teljesítette, rajvezetőjének utasítását megszegte, visszabeszélt — figyelmeztetésben részesítem.

A beírásokkal a tanár néha csatát nyer, egy időre nyertesnek tűnik, de ez az eredmény többnyire nem sokáig tart. Máskor az újabb és újabb figyelmeztetés sem segít:

Gábor többszöri figyelmeztetés ellenére *sem bajlandó* a kötelező verset megtanulni. Ugyanakkor más órákra sem készül. Kérem a kedves apukát, a gyerek érdekében szíveskedjék felkeresni.

Gábor *máig sem bajlandó* megtanulni a verset, olyan kijelentést tett, hogy *ném is fogja*. Szaktanári figyelmeztetésben részesítem. Ismételten kérem a szülőt, keressen fel az iskolában!

Az engedetlenség *oka* többnyire rejtve marad a szülő előtt:

Tisztelt Szülő! Gyermeke nem fogad szót nevelőinek, kineveti őket, zavarja a tanítási órákat. Ezért osztályfőnöki figyelmeztetésben részesítem.

Azt viszont többnyire meg lehet tudni, hogy *minek* nem engedelmeskedett a „bűnös” tanuló.

Korrepetáláson *nem bajlandó itt maradni*.

Többszöri figyelmeztetés ellenére *sem volt bajlandó rendesen sorakozni*. Az ügyeletes nevelőtől figyelmeztetést kapott.

Bár néha ez is az ismeretlenség homályában marad:

Tisztelt Szülők! Kornél ma rendkívül engedetlen volt. Büntetésbe állítottam, emiatt lehetséges, hogy késve ért haza.

A tanári utasításnak nem tett eleget, ezért osztályfőnöki figyelmeztetést kapott.

Szélsőséges esetben a szülő csak azt tudhatja meg, hogy gyermeke magatartása *olyan* volt, amiért intőt érdemel.

Tisztelt Szülők! Gyermekek a tanítási órákon, szünetekben sorozatosan *olyan magatartást tanúsít*, melyért osztályfőnöki figyelmeztetésben kell részesítenem.

(Ebből a beírásból a szülő azt is megérezheti, hogy a tanár némi távolságot tart az általa adott intérről: „figyelmeztetésben *kell részesítenem*” — írja.)

2. „Durván viselkedett”

Talán az egyik leginkább aggasztó iskolai jelenség a durva viselkedés terjedése. Ezt tükrözik az ellenőrzőkönyvek bejegyzései is:

L. Tamást *durva viselkedéséért* és csúnya beszédéért szaktanári figyelmeztetésben részesítem. Zoli ma *durván viselkedett*. Megrugdalta társát.

Ezek a bejegyzések is általában osztályonként néhány „rossz gyerek” ellenőrzőkönyvében koncentrálnak, ismétlődő akut bajról tanúskodva:

Mihály ma megverte osztálytársát, és megfenyegette, hogy ha elárulja, ismét megveri.

Misi verekedett.

Értesítem a Szülőt, hogy Józsi magatartása nagyon rossz. Verekszik, durva a társaival, órán figyelmetlen és fecsegő. A közös munkát nagyon megnehezíti.

Tisztelt Szülők! Józsi durván verekedett, lebirkózta társát!

Kedves Szülő! Zsolti *állandóan* rendetlenül viselkedik, gumival lövöldöz óra elején, ezzel társai testi épségét veszélyezteti, ezért osztályfőnöki figyelmeztetésben részesítem.

Értesítem a kedves Szülőket, hogy Kati *többszöri* verekedésért igazgatói figyelmeztetést kapott.

Sorozatos figyelmeztetés ellenére társait köpködi, rugdossa, ezért osztályfőnöki figyelmeztetésben részesítem. A szünetben gorombán viselkedett, verekedett *ma is és már tegnap is*.

Végül is nem nagyon lehet tudni: naivitást vagy végső kétségbeesést tükröz-e egy ilyen beírás:

Kedves Szülők! Richárd igen rendetlenül, fegyelmezetlenül viselkedik, rugdossa társait. Kérem, *beszélgessenek el vele*.

A tanár tényleg úgy gondolja, hogy ha a nagy elbeszélget Richárddal, akkor más-kor nem fog rugdosni?

Máskor mintha a tanár elfelejtette volna, hogy ő is volt gyerek:

Az iskola udvarán verekedésben vett részt.

Mit csináljon a szülő? Tudomásul veszi. Kevesen mondhatják el magukról, hogy nem vettek részt „az iskola udvarán verekedésben”.

A durvaság egyértelmű elítélése mellett meg kell jegyeznünk, hogy az egyre inkább szinte teljesen női felnőtt környezetet nyújtó iskolákban a természetes „fiús” viselkedés is gyakran durvasággént értékelődik.

És végül: a tanárok néha nagyon elvetik a sulykot:

Zs. viselkedése megint tűrhetetlen, önkényes, a társaival verekszik, piszkálódik, és semmi megbánás a beszélgetésekkor.

Mit gondolnak, vajon hány éves a gazember? Most került iskolába.

3. „Tiszteletlen magatartás”

De szép is lenne, ha mi; emberek, tisztelnénk egymást. Vagy másképp mondva: ha tisztelnénk egymásban az embert. És hol is lehetne ezt jobban megtanulni, mint az iskolában.

Persze nem hisszük, hogy így:

Kedves Szülők! Felhívom a szülők figyelmét arra, hogy Kornél magatartása, tiszteletlensége, sértő hangneme megengedhetetlen az iskolában úgy a társaival, mint a nevelőivel szemben. Kérem, hogy beszélgessenek el vele az emberi viselkedés alapvető normáiról.

Talán, ha mi, felnőttek is tisztelettel viseltetünk a gyerekek iránt, a tanárok a szülők, a szülők a tanárok iránt...

Laci tiszteletlen megjegyzéseket tett az egyik tanárára. A beszélgetés során kifejtette, hogy az apukámnak is ez a véleménye. Kérem a szülőt is, tartózkodjon az ilyen jellegű megjegyzésektől. Problémáját a kollégánövel és ne a gyerekekkel beszélje meg!

Gyakran nem vesszük észre, amikor *mi* nem tiszteljük a gyerek életkori sajátosságait, tűrőképességét — amikor ő adhatna nekünk intőt.

Tisztelt Szülők! Gyermekekük minősíthetetlen hangerővel beszél nevelőivel, ezért osztályfőnöki figyelmeltetésben részesítem.

A tiszteletlen hang rossz jel: az emberi kapcsolatok lazulását, belső bizonytalanságot, támadva-védekezést tükrözhet. Reméljük, nemcsak a szülőket, de az osztályfőnököt is figyelmeltette a tennivalókra.

4. „Zavarja az órát”

A tanuló az órán kukorékol, rikkantgat, s ezzel zavarja az oktatómunkát.

Állandó beszélgetéssel, nyögéssel, hangos nevetéssel (nyerítéssel) zavarja az órákat. Rendszeresen figyelmeltetni kell, hogy dolgozzon.

Ez az egyik leggyakoribb bejegyzésforma!

Ha a tanár feladata az, hogy tudást töltsön a tanuló fejébe, akkor nehezen tudja ezt megtenni, ha a tanuló folyton mozog. De jó lenne, ha a szülő ártalmatlanná tudná tenni a gyereket, mielőtt iskolába küldi!

Viktor az énekórán figyelmeltetlen, hangosan beszél, pakol, zajong. Beszéljenek vele! Soha nem tudja, hogy mit kell csinálni. Pedig egyébként értelmes lenne.

T. Szülők!

Ricsi órán neveletlen közbeszólásaival zavarja a társait. Nem követi az anyagot, ezért tanulmányi munkájában sem halad előre. Figyelmeltetést kap.

Órán bohóckodik, és nem tud magán uralkodni.

Az effajta bejegyzések jellegzetessége, hogy a „többszöri”, „sorozatos” stb. jelzők azt tanúsítják: elsősorban néhány „nehéz gyerek”-ről van szó.

Szabolcs többszöri figyelmeztetés ellenére fegyelmezetlenkedett, közbekiáltásával zavarta az óra menetét, ezért írásbeli figyelmeztetésben részesült.

Tisztelt Szülők! Gábor állandó bekiabálásaival és idétlen megjegyzéseivel sorozatban zavarja az órákat, ezért osztályfőnöki figyelmeztetésben részesítem.

Kedves Szülők! Értesítem Önöket, hogy Attila többszöri figyelmeztetés és elbeszélgetés ellenére is fegyelmezetlen az énekórákon. Beleszólásaival, beszélgetéseivel zavarja az órai munkát. Kérem, hogy fogadóórán keressenek fel.

Oroszórán rendetlenkedésével zavarta az órát. Nem az első eset. Ezért osztályfőnöki figyelmeztetésben részesítem.

Istenem! Ha csak egy kicsit butábbak lennének, meg lehetne buktatni őket! Kínlódjon velük más. De nem lehet, mert gyakran úgy vág az agyuk, mint a borotva, s gyakran azért „zavarognak”, mert már régen túl vannak azon, amivel a többiek bajlódnak.

Talán, ha több mozgásra, akcióra lenne lehetőségük az iskolai órákon?

5. „Semmi érdeklődést nem mutat”

Az ellenőrzőkben tallózva megállapíthatjuk, hogy csak akkor tűnik fel a passzivitás, ha aktív ellenállással párosul:

T. Zsolt matematikaórán nem oldotta meg a feladatokat, nem is próbálkozott. Tudta, hogy ez a munka jeggyel lesz értékelve. Így a munkáért dupla elégtelen osztályzatot kapott. Erre úgy reagált, hogy az *írásbéli művét szétszakította, és a szemébe dobta*. Ezért a magatartásáért szaktanári figyelmeztetésben részesítem.

Tisztelt Szülők! Gyermekük több órán is figyelmetlen, az órai munkában passzív, orosz nyelvi órán pedig *rendbontó magatartást* tanúsított, ezért figyelmeztetésben részesül.

V. Mariann szeptember óta gyakran *szemtelen* viselkedésével zavarja az órai munkát, és a házi feladatait is trehány módon vagy sehogy sem csinálja meg. Semmi érdeklődést nem mutat az orosz iránt. Így nem lehet dolgozni! Kérem ezen változtassanak! Ezért osztályfőnöki figyelmeztetésben részesítem.

De néha az is előfordul, hogy a pusztán „nem-csinálás” előhívja a tanárból a hatóságot:

Tisztelt Szülők! Gyermekük sorozatosan nem jár el a tanulószobai foglalkozásokra, ahol számára a megjelenés kötelező.

Amennyiben nem jár el ezekre a foglalkozásokra, kénytelen leszek *eljárást indítani*. Kérem, legyenek szívesek elküldeni tanulószobára gyermeküket.

A legfőbb problémát azonban abban látjuk, hogy az ellenőrzőbe való beírás azt tükrözi, hogy a tanár nem keresi (nem tudja, nem akarja) a passzivitás okát, s azt reméli, a szülő „oda tud hatni”, hogy a gyerek az óráján aktív legyen.

Kedves Szülők! Laci *figyelmetlen* órán, nem követi annak menetét. Néz a levegőbe, ásítozik. Kérem, *figyelmeztessék* otthon.

Vajon kevesebbet álmodozik-e Laci azóta, hogy szülei „figyelmeztették”?

K. Zsolt szaktanári figyelmeztetésben részesült. Indok: matematikaórán *nem dolgozik*, házi feladatát nem javítja, a házi feladatot pedig meg sem próbálta lejegyezni.

Miért nem dolgozik Zsolt matematikaórán? Nem szereti a matematikát, a matematikatanárt, lusta, valami aktuális problémája van? Vajon megpróbálta-e megtudni a miértekre a választ a tanár, mielőtt az ellenőrzőkönyvet kérte?

Értesítem a kedves Szülőket, hogy Panni a testnevelésórákon történő felmérések alól úgy

húzta ki magát, hogy — már harmadik órán — egészségügyi okokra hivatkozva nem hozta el a felszerelését.

Kérem a Szülőket, hogy fogadóórán keressenek fel, vagy hozzanak orvosi igazolást.

Világos, hogy Panni nem akarja, hogy lemérjék, mennyit tud ugrani, futni... De vajon miért? Fél a tanártól, a kapott jegytől, a rossz jegyért várható büntetéstől, vagy szégyelli az esetleges kudarcot? Reméljük, hogy a fogadóórán sikerült megoldást találni.

6. „Kérem gyakoroltatni!”

Egyetértünk V. Binét Ágnessel, amikor „az egyik legnagyobb baj”-nak tekinti, ha a tanárok elvárják, sőt szinte kötelezővé teszik, hogy a szülő otthon is tanítsa gyermekét.

„Pszichológusok, haladó szellemű pedagógusok, szociológusok régóta és egyre gyakrabban teszik szóvá a széles nyilvánosság előtt is, hogy milyen kedvezőtlen, sőt *káros, hogy az iskola, a tanterv, a tanítás mennyiség- és teljesítményközpontú* — már a kezdetektől.”

És a kívánt, elképzelt, elvárt teljesítményt nem minden tanuló képes elérni, marad tehát a szülői segítség kérése:

Csaba helyesírása, olvasása igen gyenge. Kérem gyakoroltatni.

Házi feladat elkészítéséért, szövegtanulásért október 1-jéig a kedves szülő felel.

Kedves Szülők! A nagyon szomorú a rosszul sikerült felmérés miatt. Sajnos, nem nagyon érti még most sem, bár igyekeztem gyakorolni vele. Kérem türelemmel elmagyarázni otthon is.

Kedves Szülő! Gyermek magatartása az iskolában tűrhetetlen, ezért osztályfőnöki figyelmeltetésben részesítem. Az iskolában nem tanul semmit, nagyon el van maradva, kérem a szülőt, jobban figyeljen a gyermek tanulmányaira.

„Mi rossz van abban, ha a szülők megpróbálják otthon tanítani a gyereküket? — kérdezhetnénk mi is a riportterrel Binét Ágnest.

— *„A módszeres tanítás éppen ellentéte a kívánatos és természetes szülő-gyermek eszmecserének: a bensőséges beszélgetésnek. Enélkül az egész szituációban van valami alapvetően hazug, így aztán mindkét félben kialakul egy, nem ezt vártam tőled érzés.”*

Hogyan reagálhat a szülő az ellenőrzőkönyvi bejegyzésre?

Egy gyakorló pedagógus véleménye:

Az intő szerintem a szülőben kétféle reakciót válthat ki, vagy dühös lesz a gyerekre, és megbünteti (nem nézhet tévét, nem kap zsebpénzt stb.), rosszabb esetben „lekever” neki néhány pofont. Ezzel azonban semmi sem oldódott meg. A helyzet csak rosszabbodhat: a tanuló még inkább szembefordul a tanárával. A tanár egyre kevésbé tolerálja a gyerek viselkedését, egyre ingerlékenyebbé válik a tanulóval szemben, esetleg újabb intők következnek.

Aztán lehet a szülőnek egy másik reakciója is. Most *a tanárra lesz dühös*. Azt mondja magában: tehetek én róla, hogy így viselkedik ez a gyerek az órán. Csináljon vele ő valamit, azért kapja a fizetését. Jobbik eset, ha ezeket csak gondolja, de lehet, hogy sértő megjegyzéseket tesz a tanárra. A gyerek persze örül, hogy az apja egy véleményen van vele.

Ma már aligha kell bizonygatni, hogy az iskola önmagában, vagy éppen a család ellen nem érheti el legfőbb céljait.

Az ellenőrzőkönyv is a szülő-pedagógus kapcsolat egyik formája, s mint ilyennek, ennek is van értelme, ha kölcsönös segítséget jelent a közös feladatban, a gyerek nevelésében.

Egyenrangú, közös érdekeltségű emberek írásbeli üzenetváltásaira nyújthat tehát lehetőséget. Ebben a közös vállalkozásban azonban az iskolác a nagyobb felelősség: ő kezdeményezte a kapcsolattartásnak ezt a formáját, többnyire a tanár üzenete adja meg az alaphangot, a tanárnak kellene rendelkeznie a hatékony írásbeli kommunikáció alapismereti elvével stb.

Végül a *Gyermekünk* című folyóirat 1974. januári számából idézünk.

„Jani nap nap után intőt visz haza. Hol arról értesítik a szülőket, hogy Jani megrúgta padtársát, hol meg arról, hogy sokat szaladgál, vagy éppenséggel nem megy ki szünetben sem az osztályból. Apa, anya felváltva írják alá az intőket, és azon tűnődnek, hogy mit is tehetnének ők a gyerek iskolai ‚kihágásai’ ellen. Mindenesetre figyelmeztetik, hogy ne rugdalóddzon, ne szaladgáljon túl sokat, de azért mégis menjen ki az osztályból, és így tovább. Végül válaszlevelet írtak a tanító néninek, amelyben szépen megkérték, hogy a gyerek iskolai rendtelenségeit ott, a helyszínen beszélje meg a kisiúval, s ha kell, büntesse is meg. Az otthon elkövetett csínyeket meg odahaza intézik el. Késő este már úgyszólván indokolatlan lenne utólagos büntetést kiszabni a délelőtt elkövetett fegyelmzetlenségeikért. A levél hasznosnak bizonyult. Az intőket kölcsönösen barátságos tájékoztatások váltották fel a gyerek otthoni, illetőleg iskolai viselkedéséről.”

Barcsak minden ellenőrzőkönyvvel kapcsolatos kérdést ilyen egyszerűen meg lehetne oldani.

DR. SZERÉNYI MÁRIA
Budapest

Az idegennyelv-tanulás hatása az általános iskolai magyar nyelvtan tanítására és tanulására

A didaktikai köztudatban közismert elv, hogy az idegen nyelvek oktatása során számolnunk kell az anyanyelvi tudás színvonalával és az anyanyelv hatásával az idegen nyelvre. Sokkal kevesebbet foglalkoznak viszont azzal, hogy milyen hatással van az idegen nyelvvvel való ismerkedés az anyanyelvi tanulmányokra.

Pedig negyedik, sőt egyre inkább harmadik osztálytól kezdve a gyerekek elkezdnek valamilyen idegen nyelvet tanulni. Az idegen nyelv tanulása hatással van az anyanyelvi oktatásunkra is. Ezeket a hatásokat fel kell tárni, és be kell építeni az anyanyelvi órákba, hiszen ostobaság lenne kihasználatlanul hagyni a pozitív hatásokat; ugyanakkor igyekeznünk kell az idegen nyelvek interferenciális hatásának csökkentésére.

Milyen kedvező hatásokkal számolhatunk?

Az idegen nyelv vagy nyelvek tanulása lehetővé teszi az anyanyelv újfajta szemléletét. Amíg a gyerek csak anyanyelvét ismeri, addig a dolgoknak, jelenségeknek csak egyféle kifejezési formáját ismeri, és csak ezt az egy formát tudja elképzelni.

Az idegen nyelv tanulása — ha ehhez helyesen kötjük hozzá az anyanyelvi oktatást — megmutatja, hogy a világ jelenségeit nemcsak a magyar nyelv sajátos néző-